

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
АПрН України

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

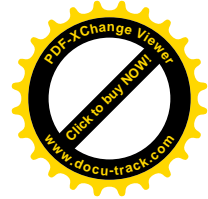
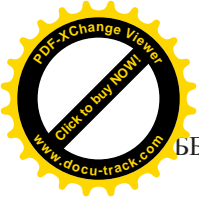
Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин

Матеріали

Міжнародної науково-практичної
конференції, *присвяченої 10-ій річниці
створення Лабораторії з вивчення
проблем корпоративного права
Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
Національної академії правових наук
України*

23-24 вересня 2011 року

м. Івано-Франківськ, 2012

ББК 67.9 (4Укр)

П78

Редакційна колегія:

О.Д.Крупчан – академік НАПрН України, директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

В.В.Луць – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

В.А.Васильєва – директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;

І.Б.Саракун – кандидат юридичних наук, ст. наук. співр., ст. наук. співр. Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права НДІ ППП НАПрН України.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України (протокол № 2 від 29 лютого 2012 року)

П78 Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин [текст] : *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України* (проведеної Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 23-24 вересня 2011 року) – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012. - 189 с.

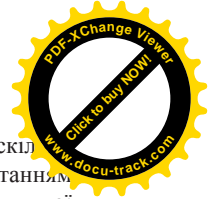
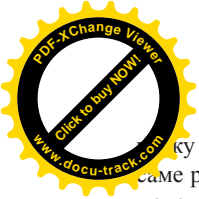
У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару, який відбувся 23-24 вересня 2011 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9 (4 Укр)

© Інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012

©Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012

ку використання учасниками (засновниками) модельного статуту, оскільки саме рішення засновників, за умови створення юридичної особи з використанням модельного статуту, вміщуватиме відомості стосовно найменування юридичної особи, кількісного складу засновників та розподілу між ними часток у статутному (складеному) капіталі. Зокрема, відповідно до частини 5 статті 56 Господарського кодексу України, якщо суб'єкт господарювання створюється та діє на підставі модельного статуту, в рішенні про його створення, яке підписується усіма засновниками, зазначаються відомості про його найменування, мету і предмет господарської діяльності, а також інформація про провадження діяльності на основі модельного статуту. Відповідно до статті 4 Закону України «Про господарські товариства», якщо господарське товариство створюється та діє на підставі модельного статуту, в рішенні про його створення, яке підписується усіма засновниками, зазначаються відомості про вид товариства, його найменування, місцезнаходження, предмет і цілі діяльності, склад засновників та учасників, розмір статутного (складеного) капіталу, розмір часток кожного з учасників, порядок внесення ними вкладів, а також інформація про провадження діяльності на основі модельного статуту. Викладені аргументи спонукають до висновку про потребу визначення у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» положень про обов'язкове подання реєстратору рішення про створення юридичної особи у разі, якщо засновники вирішили використовувати конструкцію модельного статуту як установчого документа.

Проаналізовані положення дозволяють констатувати запровадження у чинне законодавство якісно нового механізму модельного статуту, який, незважаючи на ознаки формалізації, принципово відрізняється від існуючого порядку застосування типових договорів. Безумовно, що подібні трансформаційні процеси у законодавстві є яскравим свідченням пристосування його норм до потреб учасників (засновників) юридичних осіб з метою спрощення умов для ведення бізнесу.

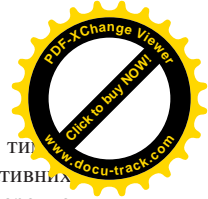
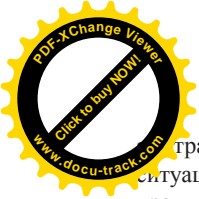
1. Кибенко Е.Р. *Корпоративное право Великобритании. Законодательство. Прецеденты. Комментарии* / Е. Р. Кибенко. – 2003. – 368 с.
2. *Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1999. – Т. 2. – 744 с.*
3. *Офіційні типові форми договорів / Уклад.: Стефанчук Р. О., Стефанчук М.О. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 640 с.*
4. *Енциклопедія цивільного права України / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України / відп. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2009. – 952 с.*
5. *Козлова Н. В. Правосуб'єктність юридического лица / Н. В. Козлова. – М. : Статут, 2005. – 476 с.*

Зозуляк О. І.

канд. юрид. наук, викладач кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

Про цивільну правоздатність корпорацій

Бурхливий розвиток корпоративних правовідносин в Україні зумовлює потребу звернутись до дослідження теоретичних проблем їх кваліфікуючих ознак,

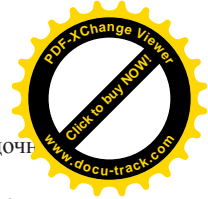
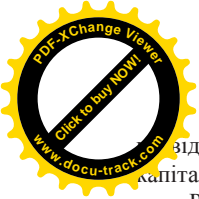
традиційно розкриваються через поняття корпоративних прав. Разом з тією ситуацією, коли немає єдності у поглядах науковців щодо поняття корпоративних прав, а також констатуючи той факт, що їх перелік є відкритим, слід беззаперечно погодитись із В. А. Васильєвою з того приводу, що найдоречніше в якості пошуку визначальних характеристик корпоративних правовідносин обирати саме ті, які пов'язані із визначенням їх суб'єктного складу [1, с. 57]. Іншими словами варто визначити сутність поняття «корпорація», якій, власне, і завдячують своїй появі та розвитку й самі корпоративні правовідносини.

Дослідження правового становища корпорацій на сьогодні неможливе поза межами тих видів та організаційно-правових форм юридичних осіб, що передбачені вітчизняним законодавством. Звичайно, у межах однієї статті усі особливості правового становища корпорацій висвітлити не вдасться, а тому хотілось би зосередити увагу на досить важливій проблемі - дослідженні обсягу їх цивільних прав та обов'язків – цивільній правоздатності. При цьому одразу варто наголосити на складності у визначенні обсягу цивільної правоздатності корпорацій, по-перше, через відсутність легального визначення поняття корпорації (те визначення, що міститься у ст. 120 Господарського кодексу України (далі - ГК України), відображає сутність корпорації як різновиду договірної об'єднання підприємств, а не спрямоване на визначення характеристик корпорації як суб'єкта корпоративних правовідносин). По-друге, через таке наявне розмаїття думок науковців з приводу сутності зазначеної категорії, що, до речі, також не сприяє уніфікації підходів до розуміння цього складного правового явища, та розробці дефініції корпорації, яка була б універсальною та претендувала на нормативне вираження у законодавстві.

Якщо звернутись до тенденцій вчення про корпорації і розробку системи юридичних осіб корпоративного типу, то тут можна виокремити кілька напрямів. Представники одного із них переконані, що корпоративні правовідносини пов'язуються з усіма юридичними особами та їх учасниками, незалежно від виду та організаційно-правової форми [2, с. 6]. З однієї сторони, якщо слідувати зазначеній позиції, то вона дозволяє якісніше врегулювати відносини, які мають спільні ознаки щодо різних юридичних осіб, а з іншої – важко поставити в один ряд одночасно, для прикладу, товариство з обмеженою відповідальністю, комунальне підприємство, чи благодійну організацію. Такий підхід може мати своїм наслідком безпідставне включення до корпорацій тих юридичних осіб, які не мають усіх визначальних ознак останньої. Ситуація також ускладнюється через відсутність уніфікованих підходів до визначення системи організаційно-правових форм юридичних осіб у цивільному та господарському законодавстві України, а також, як слушно відзначає І. М. Кучеренко, відсутністю теоретико-правової концепції побудови системи організаційно-правових форм непідприємницьких юридичних осіб та законодавчої концепції процесу перетворення «застарілих» організаційно-правових форм юридичних осіб (колективних, приватних, орендних та інших підприємств) [3, с. 236].

Представники іншого підходу звужують перелік юридичних осіб, які можна віднести до корпоративного типу, включаючи до них виключно господарські товариства [4, с. 37; 5, с. 130]. При такому підході випадають окремі юридичні особи, для яких характерними є ознаки корпорацій.

На нашу думку, ті юридичні особи, котрі відносяться до корпоративного типу, повинні характеризуватись певною сукупністю спільних рис. Це, як слуш-

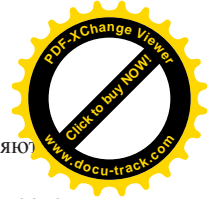
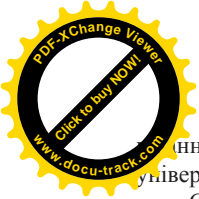

відзначається у літературі, спільність мети діяльності, наявність складочного капіталу, наявність в учасників корпоративних прав тощо [1, с. 58].

Разом з тим, не менш важливо, щоб у юридичних осіб корпоративного типу спільною була і ще одна ознака – однаковий обсяг прав та обов'язків при вступі у цивільні правовідносини. Це, на нашу думку, по-перше, дозволить зрівняти у цивільних правах та обов'язках усі юридичні особи корпоративного типу, а по-друге, відмежувати із числа корпорацій ті юридичні особи, які не мають усіх ознак останніх і по суті «випадково» включені до нього.

Якщо слідувати наведеній вище позиції стосовно того, що корпорації діють з метою одержання прибутку та майбутнього його розподілу, то очевидно для них потрібно максимум свободи для вступу у приватноправові, особливо зобов'язальні правовідносини. Саме тому для них характерною є загальна (універсальна) цивільна правоздатність, тобто, як це впливає із ст. 91 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), здатність мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. На нашу думку, закріплення у ЦК України норми, за якою усі юридичні особи наділяються універсальною правоздатністю є загальним правилом, яке має винятки щодо окремих суб'єктів цивільних правовідносин (зокрема, юридичних осіб публічного права та непідприємницьких товариств). Вважаємо, що окреслене законодавче положення щодо такого доволі широкого обсягу цивільної правоздатності і розраховане, власне, на тих юридичних осіб, які діють з метою одержання прибутку та розподіляють його між учасниками. Виходячи із цього, а також із ст. 83 ЦК України до юридичних осіб корпоративного типу можна віднести господарські товариства та виробничі кооперативи як підприємницькі товариства. Останні, крім зазначених ознак корпорацій, характеризуються спільним видом цивільної правоздатності – загальною правоздатністю. І ця ознака, на нашу думку, навіть певною мірою виходить на перший план, адже це той правовий критерій, за яким визначається однаковий обсяг прав при вступі зазначених юридичних осіб корпоративного типу у приватноправові відносини. Це та узагальнююча риса, що вказує і на спільність правового режиму майна зазначених суб'єктів, і спільність мети їх діяльності, і самостійну цивільно-правову відповідальність за своїми зобов'язаннями.

Названі вище суб'єкти цивільного права - це по суті єдині юридичні особи корпоративного типу, серед організаційно-правових форм юридичних осіб - товариств та установ, що передбачені ч. 1 ст. 83 ЦК України. Але цією ж статтею Кодексу визначено можливість створення юридичних осіб і в інших формах, встановлених законом (хоча сам ЦК України «замовчує»), які ж іще передбачаються організаційно-правові форми юридичних осіб, і які серед них належать до корпорацій). Втім, якщо звернутись до ГК України, то серед інших організаційно-правових форм можна виділити підприємства різних видів та організаційно-правових форм, передбачені ст. 63 цього Кодексу. Проте, якщо виходити із обраного критерію - спільності виду правоздатності, то не усі із них можна буде віднести до корпорацій. Так, зокрема, державні унітарні підприємства (ст. 73 ГК України), казенні підприємства (ст. 76 ГК України), комунальні унітарні підприємства (ст. 78 ГК України), які створюються у розпорядчому порядку для виконання певних поставлених на них функцій, майно яких закріплюється на праві господарського

ння чи оперативного управління, не можна віднести до таких, що наділяють універсальною правоздатністю.

Серед передбачених ГК України суб'єктів господарювання, крім господарських товариств та виробничих кооперативів, загальною правоздатністю наділяються, зокрема, приватні підприємства (ст. 113 ГК України), фермерські господарства (114 ГК України, ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство» [6]), що діють з метою одержання прибутку та майбутнього розподілу останнього, правовий режим майна яких дозволяє їм повною мірою нести відповідальність за своїми зобов'язаннями.

Підсумовуючи, слід ще раз наголосити, що за умови відсутності системного підходу до визначення організаційно-правових форм юридичних осіб, відмежовувати корпорації від «некорпорацій» є доволі складно, але, на нашу думку, вводити додаткові критерії для визначення ознак юридичних осіб корпоративного типу необхідно для об'єктивного виокремлення корпорацій від тих юридичних осіб, яким «штучно» приписують ознаки останніх, чим вводиться додаткова плутанина на практиці. З огляду на це, запропонований підхід щодо визначення поняття корпорацій через такий критерій як наявність у них однакового обсягу цивільних прав та обов'язків, що знаходять своє вираження у закріпленні за ними загальної правоздатності, і надаватиме їм необхідні межі «свободи» при вступі у приватноправові відносини є найбільш виправданим.

1. Васильєва В. А. *Корпорації як суб'єкти корпоративних правовідносин* / В. А. Васильєва // *Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах [текст]: матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару проведеного лабораторією з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва АПРН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка, 25–26 вересня, 2009. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаніка, 2010. – С. 56–62.*
2. Кравчук В. М. *Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики [текст]* / В. М. Кравчук. – К.: Істина, 2005. – 720 с.
3. Кучеренко И. Н. *Гражданско-правовые проблемы создания системы организационно-правовых форм юридических лиц [текст]* / И. Н. Кучеренко // *Альманах цивилистики: сборник статей. Вып. 1 / Под. ред. Майданика Р. А.* – К.: «Правова єдність», 2008. – С. 236–249.
4. Кашанина Т. В. *Корпоративное (внутрифирменное) право: учебное пособие [текст]* / Т. В. Кашанина. – М.: Норма, 2003. – 320 с.
5. Вінник О. М. *Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: монографія [текст]* / О. М. Вінник. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.
6. *Про фермерське господарство: Закон України [прийнятий 19 червня 2003 р.; за станом на 16.06.2011]* // *Відомості Верховної Ради України.* – 2003. – № 45. – Ст. 363.